

transparant

EDITORIAAL

De waardigheid van de mens en het algemeen welzijn

In de aanloop naar de verkiezingen worden we als christenen én als burgers uitgedaagd om na te denken over wat we belangrijk vinden voor onze samenleving. Wat zijn essentiële thema's voor ons, christenen, maar ook voor alle mensen van goede wil? En welke thema's stellen politici op de eerste plaats? Wat brengen zij naar voor als het belangrijkste voor de samenleving van morgen? Durven wij op 25 mei consequent kiezen voor de waardigheid van de mens en het algemeen welzijn?

De apostolische exhortatie 'De vreugde van het evangelie' wordt op vele plaatsen enthousiast onthaald. Verder in deze Transparant kan je lezen dat ook het IPB-Forum geboeid werd door de uitnodigende woorden van de paus. Laat ik in het kader van de verkiezingen even inzoemen op de sociale ongelijkheid die door de paus 'de wortel van alle kwalen in de samenleving' wordt genoemd.

Durven we de structuren die ongelijkheid bewerken of in stand houden, bestrijden? Het economisch discours beheerst vaak elk denken en spreken over de toekomst. Luc Van der Kelen vraagt zich in Tertio af of ons leven alleen bestaat uit economie? Bestaat het alleen uit geld verdienen? Kiezen we voor een overheid die evengoed als de privé moet draaien volgens de regels van de efficiëntste prestatie maatschappij? Waar blijft de mens in dat alles, stelt Van der Kelen, want zorgen voor elkaar komt in een door economie en financiën gedomineerde maatschappij altijd op het tweede plan. Economie en geld zijn geen doel, ze zijn een middel om te kunnen zorgen voor de mens. Durven we dan kiezen voor een cultuur van versoberen en voor politici die vanuit een positieve dynamiek bekommerd zijn om de sociale vraagstukken?

De COMECE, de Commissie van Bisschoppenconferenties van de Europese Unie, raadt in haar verklaring aan de vooravond van de Europarlementsverkiezingen de katholieke Europeanen aan om de pauselijke exhortatie te lezen. Daarin wordt matigheid genoemd als een van de natuurlijke deugden in de christelijke spiritualiteit. Een sobere levenshouding moet centraal staan in de sociale markteconomie en in het milieubeleid. Wij moeten leren

leven met minder en tegelijk ervoor zorgen dat zij die minder of zelfs niets hebben een fairder deel krijgen.

Volgens de paus is het ook nodig aandacht te besteden aan nieuwe vormen van armoede en kwetsbaarheid: daklozen, verslaafden, vluchtelingen, inheemse volkeren, bejaarden die steeds meer alleen en verlaten zijn, zieken en gehandicapten, werklozen en vele andere kwetsbare mensen. Durven we opkomen voor een solidaire en gastvrije samenleving waarin de zwakkeren niet gestigmatiseerd worden? Of blijft het ook voor politici moeilijk om de zachte sector bovenaan te zetten en er concrete maatregelen voor uit te werken?

Volgens de paus zijn er nog andere kwetsbare wezens zonder verdediging, die vaak aan economische belangen zijn overgeleverd of gewoon gebruikt worden zonder veel onderscheid. Hij verwijst hierbij naar het geheel van de schepping. Ook de ecologische uitdagingen vragen overleg en een gemeenschappelijke aanpak. Laten we verhoeden dat onze doortocht op aarde alleen tekens van vernieling en dood achterlaat, die ons leven en dit van de toekomstige generaties treft. Laten we de politici uitdagen hun programma's af te stemmen op duurzaamheid en bio-ethiek.

In de exhortatie vraagt de paus zich af wie er vandaag echt begaan is met het op gang brengen van processen die tot de opbouw van een volk leiden, eerder dan met onmiddellijke resultaten die leiden tot gemakkelijk politiek gewin dat niet meebouwt aan de volheid van het menszijn. Misschien moeten we meer naar buiten komen vanuit onze diepste overtuigingen en daarover in dialoog durven gaan met anderen. We dagen christelijke politici dan ook uit om duidelijker te spreken en te handelen vanuit hun levensbeschouwing. Levensbeschouwingen en religies mogen niet verdrongen worden naar de privésfeer. Zij kunnen immers sterk bijdragen tot een sociale dialoog. Een gezond pluralisme dat in waarheid recht doet aan de verschillen en de waarden, leidt volgens de paus niet tot privatisering van de godsdiensten, met de bedoeling ze monddood te maken.

Volgens de COMECE staat in de exhortatie niet toevallig de hoop centraal want die behoort tot de kern van de christelijke boodschap. De bisschoppen geloven dat een politiek project geïnspireerd kan zijn door een nobele mensvisie. Daarom is het nodig dat we, zeker als christenen, in dialoog blijven gaan met politici, hen vanuit onze inspiratie uitdagen om te blijven nadenken en beslissingen te nemen met het oog op een meer sociale samenleving. De zorg voor de kwetsbare medemens is immers de belangrijkste toetssteen voor een menswaardige wereld.

IPB-Transparant – Jaargang 17, nr. 3 – april 2014
Driemaandelijks tijdschrift van het Interdiocesaan Pastoraal Beraad
Guimardstraat 1 – 1040 Brussel – Tel. 02/509 96 87 – Fax 02/509 96 09
E-mail ipb@interdio.be – Website www.ipbsite.be – Rek. BE94 7845 8328 8914 –
BIC: GKCCBEBB
Verantwoordelijke uitgever: Josian Caproens – Afdelingskantoor: Brussel 4

Josian Caproens, voorzitter

De vreugde van het evangelie

De vreugde van het evangelie was het thema van de Forumbijeenkomst van het IPB op zaterdag 1 maart. Een 50-tal deelnemers luisterde geboeid naar een voorstelling van de inhoud van de exhortatie van paus Franciscus. Professor Johan Verstraeten gaf niet enkel de grote lijnen aan van dit merkwaardige document maar wees ook op de eigen stijl en de verrassende accenten. De tekst, die intussen ook in het Nederlands verschenen is bij uitgeverij Licap, bevat de beleidsvisie van de paus. Hij is geschreven in een zeer toegankelijke taal en de toon is helemaal niet belerend maar appellerend.

Uitnodigende exhortatie

Wie de tekst leest, voelt hoe dit schrijven energie vrij maakt. De paus spreekt van een grotere horizon die zich opent en ons gevoeliger maakt om de werking van de Geest te herkennen, voorbij onze geestelijke constructies (272). We worden als christenen opgeroepen om de blik naar buiten te richten en volop in dialoog te gaan met de wereld. Daarbij stelt hij dat de Kerk geen oplossingen heeft voor elk particulier probleem, maar dat zij met anderen moet dialogeren. Samen met de verschillende sectoren van de samenleving, wil zij die voorstellen steunen die het best beantwoorden aan de waardigheid van de mens en het algemeen welzijn (241).

Het document zelf is een vorm van dialoog met zijn lezers. De paus nodigt uit, stelt vragen, geeft zijn mening maar laat ook ruimte voor een wederwoord. Zoiets zet aan tot gesprek. In onze Vlaamse Kerk bestaat nog een zekere gêne om met elkaar over ons geloof te spreken. Daarin verschilt de achtergrond van de paus, met zijn Argentijnse roots, grondig van de onze. Het is goed om dat bij de lectuur voor ogen te houden.

Evangelie in woord en daad

Paus Franciscus spreekt over een God die de Kerk oproept om Zijn tederheid en barmhartigheid aan de wereld bekend te maken (3). Niet enkel met woorden maar ook met concrete daden. Die

missionaire transformatie is niet het werk van enkelingen maar van heel het volk van God. Opmerkelijk is het eigen accent dat paus Franciscus legt wanneer hij schrijft dat verkondiging geen communicatie is van vaste formules, maar de vrucht van persoonlijke ontmoetingen en dialoog van mensen (129).

Evangelisatie en sociale inzet kunnen echter niet van elkaar gescheiden worden. Het is niet langer mogelijk te beweren dat godsdienst moet beperkt worden tot het privéleven (182). En sociale inzet is geen zaak van "liefdadigheid à la carte" die alleen maar uit is op het sussen van het geweten (180). Om een volk op te bouwen dat rechtvaardig en broederlijk in vrede leeft, vertrekt de paus van 4 principes: tijd is belangrijker dan ruimte, eenheid belangrijker dan conflict, realiteit belangrijker dan ideeën en het geheel is belangrijker dan de delen.

Prioriteit geven aan de tijd betekent veeleer processen op gang brengen dan ruimtes bezetten. Als de ruimte van de macht voorrang krijgt, leidt dat tot verstarring, terwijl de tijd groei brengt en de mogelijkheid van verandering (223). In de gespreksgroepen werd aangegeven dat tijd een essentiële factor is in de pastorale en dat geduld vele deuren opent. Vrede mag geen ontkenning zijn van het conflict. Men moet bereid zijn om het conflict uit te houden, het op te lossen en om te vormen tot een schakel in een nieuw proces (227). De realiteit is belangrijker dan ideeën. We mogen geloof of politiek niet herleiden tot retoriek. Jezus Christus is mens geworden in onze aardse werkelijkheid (231-233). Het geheel, tenslotte, is meer dan het deel en meer dan de som van de delen. Altijd opnieuw dienen we onze blik te verruimen. We moeten werken met het kleine en nabije maar in een ruimer perspectief (235).

Evangelisatie als vriendendienst

Paus Franciscus ziet de evangelisatie als taak van de hele Kerk. Samen zijn we een pelgrimsvolk op weg naar God. Hiermee zitten we midden in de geest van Vaticanum II en Lumen Gentium. En dat geldt ook voor wat hij schrijft over de *sensus fidei*. In alle gedoopten, van de eerste tot de laatste, is de heiligmakende kracht van de Geest werkzaam en die zet ons aan om te evangeliseren (119).

Christenen moeten *compagnons* worden van de mensen op hun weg. Dat betekent dat ze leren Jezus te vinden in het gelaat van de anderen, in hun stem, in hun vragen (91). Paus Franciscus spreekt over een mystieke en contemplatieve broederlijkheid die in staat is de heilige grootheid van de naaste te zien en God te ontdekken in elke mens (92). Alleen zo kunnen we zout der aarde zijn.

In een uitgebreid deel over de homilie vraagt de paus aan de predikanten om zelf biddende mensen te zijn en ook hun oor te luisteren te leggen bij het volk om te ontdekken wat de gelovigen nodig hebben (154).

Aanrakend nabij

Iedere christen en iedere gemeenschap is geroepen instrument van God te zijn voor de bevrijding en de ontwikkeling van de armen opdat zij zich ten volle in de samenleving kunnen integreren; dit veronderstelt dat wij open en aandachtig de noodkreet van de arme beluisteren en er gevolg aan geven (187). De paus herhaalt woorden uit de encycliek Octogesima adveniens van Paulus VI en zegt dat “de meest begunstigden dienen af te zien van bepaalde rechten om met een grotere vrijmoedigheid hun goederen ten dienste te stellen van de anderen”. Een gebrek aan solidariteit heeft een directe invloed op onze relatie tot God.

De inzet voor de armen vraagt een dubbel engagement: er is zowel de plicht om de structurele oorzaken van armoede te elimineren als de plicht om via kleine daden van dagelijkse solidariteit in direct contact met de armen hun noden te lenigen (188). Opvallend is de sterke uitnodiging tot direct menselijk contact met de lijdende mens. Paus Franciscus ziet hoe christenen soms de neiging hebben zich op voorzichtige afstand te houden van de wonden van de Heer en zegt: “Nochtans wil Jezus dat wij het menselijk leed aanraken, het lijdende lichaam van de ander” (270). Die warme betrokkenheid toont hij zelf wanneer hij zich tussen de mensen begeeft en zieken omhelst.

Omdat Christus arm geworden is voor ons om ons te verrijken, wenst de paus een arme Kerk voor de armen. Ze hebben ons veel te leren want bovenop hun deelname aan de *sensus fidei* kennen ze de lijdende Christus door hun eigen lijden. De nieuwe evangelisatie is een uitnodiging om de verlossende kracht van hun bestaan te onderkennen en ze centraal te stellen op de weg van de Kerk (198). Wij moeten ons door hen laten evangeliseren. Ze zijn niet zomaar het object van onze zorg. Wij moeten hen beminnen door hun goedheid te appreciëren, hun levenservaring, hun cultuur en hun manier om hun geloof te beleven (199) en om dat te begrijpen is echte en oprechte nabijheid nodig.

Tekst met consequenties

In hoofdstuk 2 noemt de paus enkele uitdagingen voor vandaag. Een ervan is de sociale ongelijkheid die hij verderop benoemt als de wortel van alle kwalen in de samenleving (202). De exhortatie zegt daarom uitdrukkelijk neen aan een economie van de uitsluiting. Op verschillende plaatsen wordt het huidige economische systeem bekritiseerd, soms in scherpe woorden. Economie moet weer het “management van ons gemeenschappelijk huis” worden (206). Hoe zullen we daar verder over reflecteren? Op welke manier kunnen we als christenen een verschil maken en de structuren die ongelijkheid bewerken of in stand houden, bestrijden? In de bespreking op het IPB-Forum werd gepleit dat de middenveldorganisaties in Vlaanderen hun verantwoordelijkheid zouden opnemen en zich zouden afvragen hoe ze een bijdrage kunnen leveren aan een wereld met gelijke kansen voor allen.

Politiek wordt in de exhortatie een nobele roeping genoemd en één van de hoogste vormen van liefde en daar wordt onmid-

dellijk aan toegevoegd dat de liefde niet alleen micro-relaties betreft, maar ook macro-relaties zoals de sociale, economische en politieke relaties (205). Waarom zouden leidinggevendenden niet hun toevlucht zoeken bij God, opdat Hij hun plannen zou inspireren? Met de verkiezingen van 25 mei in het vooruitzicht, zullen we ons moeten afvragen welke politici het sociale discours belangrijker vinden dan de economische concurrentiekracht.

‘De vreugde van het evangelie’ is een tekst die verdient gelezen te worden. De Forumleden spraken de hoop uit dat deze exhortatie velen kan inspireren om vreugde te vinden in het geloof en om in dialoog te gaan en te werken aan een wereld waarin armoede en uitsluiting niet meer bestaan.

Carine Devogelaere

Toen ik de eerste beelden zag van paus Franciscus, was ik diep ontroerd en moest ik onwillekeurig denken aan het verhaal van de grootinquisiteur uit de gebroeders Karamazov van Dostojevski, meer bepaald zijn beschrijving van de intrede van Jezus in Sevilla ten tijde van de inquisitie: “Hij verscheen zonder enige ophef (...) maar vreemd genoeg herkende iedereen hem... Door een onweerstaanbare kracht gedreven omstuwt het volk hem in steeds groter menigte en volgt hem. Zwijgend loopt hij in hun midden voort met een glimlach van grenzeloos mededogen.”

Johan Verstraeten op het IPB-Forum

En todo amar y servir

Johan Verstraeten (1955) studeerde godsdienstwetenschappen, wijsbegeerte en moraaltheologie. Hij is gewoon hoogleraar aan de Faculteit Theologie en Religiewetenschappen, coördinator van de onderzoekseenheid Theologische Ethiek en directeur van het Centrum voor de studie van de sociale leer van de Kerk. Zijn specialisaties zijn: bedrijfsethiek, spiritualiteit en leiderschap, katholiek sociaal denken en vredesethiek. Sinds oktober 2012 is hij lid van het IPB.

Johan, jij hebt een bijzondere band met de Ignatiaanse spiritualiteit. Welke rol speelt die in jouw leven?

De geestelijke oefeningen hebben mij leren onderscheiden tussen het wezenlijke en het bijkomstige en zij hebben me ook geleerd om naar de mensen te kijken met de blik van Jezus. God vinden in alles, dus in het reële dagelijkse leven, in elke ontmoeting, in menselijke lijden en onrecht, in schoonheid, in het bezig zijn als wetenschapper, in het

nadenken over en streven naar een rechtvaardige samenleving. Dus een open blik richten op de wereld om daarin God te ontdekken. Vooral de beschouwingen op het einde van de geestelijke oefeningen over het verkrijgen van de liefde hebben mij getekend: dankbaarheid voor alles wat je in het leven ontvangt en van daaruit de gekregen liefde weer doorgeven. Met een liefdevolle blik naar mensen kijken en zien hoe men hen kan laten openbloeien. Altijd het beste in mensen aanspreken en bevorderen. En todo amar y servir: in alles beminnen en dienen.

Die spirit vind je ook belangrijk in leiderschap.

Jazeker. Ik heb zopas een boek geschreven over 'Taal en stilte. Bronnen van leiderschap voorbij de angst'. Met veel enthousiasme werk ik mee aan leiderschapsvorming als alternatief voor een verschromelende managementcultuur. Daarnaast heb ik mij gespecialiseerd in de sociale leer van de Kerk en internationaal werk ik in het kader van het 'Center for Catholic Social Thought' via colloquia en publicaties aan een kritische dialoog tussen Kerk en wereld. Wat dit betreft stel ik tot mijn grote vreugde vast dat Rome (en in het bijzonder de pauselijke raad voor rechtvaardigheid en vrede), ondanks de soms zure oprispingen van conservatieve kringen, rekening houdt met kritische publicaties en de resultaten van expert seminars. Vorming geven aan studenten uit de hele wereld (mijn colleges worden gevolgd door studenten uit zowat alle continenten) is mijn grote passie, naast muziek beluisteren.

Waarom breekt volgens jou met paus Franciscus een nieuwe periode aan in de Kerk?

In meer dan één opzicht brengt hij verandering. Hij ontdekt het pausschap van zijn laatste monarchale kenmerken. Door de keuze van zijn naam en zijn symbolische interactie wijst hij de weg naar een meer dienende Kerk en naar een Kerk die naar buiten treedt en minder met zichzelf bezig is. Hij maakt een einde aan het klimaat van angst en achterdocht. Hij verkiest uitdrukkelijk "een Kerk die gekneusd, gewond en vuil is omdat zij steeds op straat is", boven een Kerk die zich vastklampt aan haar eigen veiligheid of die "de gevangene is van haar obsessies en procedures". Hij neemt weer de draad op van het tweede Vaticaans Concilie, meer bepaald de integrale ecclesiologie (met nadruk op de gezamenlijke verantwoordelijkheid van het Volk Gods) en hij radicaliseert de sociale leer door de liefde opnieuw duidelijk te verbinden met de sociale rechtvaardigheid. Hij wil meer gewicht geven aan de bisschoppenconferenties en dus decentraliseren. Hij heeft ook belangrijke structurele hervormingen op gang gebracht, zoals een raad van kardinalen en beter toezicht op de bank van het Vaticaan. En hij legt veel nadruk op oecumene en dialoog met zowel de andere godsdiensten als de niet-gelovigen.

Welke accenten legt deze paus in verband met de sociale leer?

Hij knoopt weer aan bij de analyse van de tekenen van de tijd. Hij vermijdt wollige of al te diplomatische taal en aarzelt niet radicale uitspraken te doen over de kapitalistische economie. Hij wijst de beperking van de christelijke liefde tot 'liefdadigheid à la carte' af. Hij beoordeelt de economische, politieke en sociale werkelijkheid vanuit het oogpunt van de armen en de mensen die uitgesloten worden. Volgens hem vereist de inzet voor de armen een dubbel engagement: er is zowel de plicht om de "structurele oorzaken van armoede te elimineren" als de plicht "om via kleine daden van dagelijkse solidariteit in direct contact met de armen hun noden te lenigen". Hij pleit ook voor een visie op lange termijn, alsook voor conflicttransformatie.

Wat heeft de Kerk in Vlaanderen in jouw ogen het meest nodig?

Evangelische beweging zoals dat beschreven wordt in Evangelii Gaudium. En daarom wat minder nadruk op structuren die losstaan van plaatselijke gemeenschappen. Meer nadruk op de integrale verantwoordelijkheid van alle gelovigen en minder oplossingen zoeken die enkel vanuit de clerus worden gedacht. Meer aandacht voor de groeiende ongelijkheid en sociale uitsluiting. Minder angst. Minder wollige taal. Een positieve houding ten opzichte van mensen en de samenleving. Een profetische rol spelen in de samenleving: stem zijn van de stemlozen. In dit perspectief meer bruggen bouwen met de middenveldorganisaties.

Interview Carine Devogelaere